

Skriftet tydelig viser en selvstændig Fordybelse i de Problemer, det behandler.

E. M.

G. Cassel: Das Recht auf den vollen Arbeitsertrag. Eine Einführung in die theoretische Oekonomie. Göttingen 1900. 168 S.

Den theoretiske Revision af de nationaløkonomiske Grundbegreber, som i vor Tid sysselsætter saa mange betydelige Forskere i England, Tyskland, Østrig og andre Steder, har i Sverige fundet flere Tilhængere end her. Fra Knut Wicksells Haand foreligger en Række dygtige Arbejder, og i »Das Recht auf den vollen Arbeitsertrag« har vi en Undersøgelse af en yngre svensk Videnskabsmand, der tidligere har gjort sit Navn bekendt ved forskellige Afhandlinger i tyske og nordiske Tidsskrifter.

Det methodiske Grundsynspunkt er for saa vidt angivet i Bogens Motto: »Nunquam praescriptos transibunt sidera fines«, som Forfatteren med disse Ord stiller sig paa deres Side, som fastholder, at der ved Siden af alt det vexlende i den økonomiske Udvikling gives faste uforanderlige økonomiske Grundlove, som man ikke ved Lovgivningsforanstaltninger eller andre Paavirkninger kan komme ud over. Bogens Undertitel antyder, at Undersøgelsen af, hvorvidt Fordringen om Arbejdernes Ret til det fulde Arbejdsudbytte er gennemførlig, er knyttet til en gennemgaaende Behandling af saadanne økonomiske Hovedproblemer som Lovene for Arbejds løn, Rente, Prisforhold osv.

Hovedundersøgelsen angaaende Gennemførligheden af Retten til det fulde Arbejdsudbytte former

Skriftet tydelig viser en selvstændig Fordybelse i de Problemer, det behandler.

E. M.

G. Cassel: Das Recht auf den vollen Arbeitsertrag. Eine Einführung in die theoretische Oekonomie. Göttingen 1900. 168 S.

Den theoretiske Revision af de nationaløkonomiske Grundbegreber, som i vor Tid sysselsætter saa mange betydelige Forskere i England, Tyskland, Østrig og andre Steder, har i Sverige fundet flere Tilhængere end her. Fra Knut Wicksells Haand foreligger en Række dygtige Arbejder, og i »Das Recht auf den vollen Arbeitsertrag« har vi en Undersøgelse af en yngre svensk Videnskabsmand, der tidligere har gjort sit Navn bekendt ved forskellige Afhandlinger i tyske og nordiske Tidsskrifter.

Det methodiske Grundsynspunkt er for saa vidt angivet i Bogens Motto: »Nunquam praescriptos transibunt sidera fines«, som Forfatteren med disse Ord stiller sig paa deres Side, som fastholder, at der ved Siden af alt det vexlende i den økonomiske Udvikling gives faste uforanderlige økonomiske Grundlove, som man ikke ved Lovgivningsforanstaltninger eller andre Paavirkninger kan komme ud over. Bogens Undertitel antyder, at Undersøgelsen af, hvorvidt Fordringen om Arbejdernes Ret til det fulde Arbejdsudbytte er gennemførlig, er knyttet til en gennemgaaende Behandling af saadanne økonomiske Hovedproblemer som Lovene for Arbejds løn, Rente, Prisforhold osv.

Hovedundersøgelsen angaaende Gennemførligheden af Retten til det fulde Arbejdsudbytte former

sig for en væsentlig Del som en Kritik af Rodbertus. Dette maa kaldes fuldt berettiget. Rodbertus' System kan ikke uden videre — som f. Ex. Engels gør — skubbes tilside som en Utopi. Det er et alvorligt og skarpsindigt Forsøg paa at konstruere Fordelingsprincippet i et socialistisk Samfund. Dette Forsøg har ofte været gjort til Genstand for Kritik, men Cassels Behandling deraf er ikke alene mere omfattende end adskillige tidligere. Den er tillige mere dybtgaaende. Den bliver ikke staaende ved saadanne Yderpunkter, som det kan være forholdsvis let at kritisere, men den gaar løs paa det fundamentale i Rodbertus' Opfattelse og paaviser det utvivlsomt uholdbare i denne. Med Rette deles Problemet i to Dele: den individuelle — d. v. s. hver enkelt Arbejders eller Arbejdergruppes — Ret til sin specifikke Andel i det samlede Produkt, og den almindelige, d. v. s. den samlede Arbejdsklasses Ret til det samlede Produkt. Ved Behandlingen af den første Del kommer man nødvendigvis ind paa den almindelige Prislære, og her fremtræder da navnlig Kollisionen mellem Rodbertus' Fordring om, at Samfundet skal sætte enhver Vares Pris nøjagtig lig med det Arbejde, den har kostet, og den virkelige Prisdannelse. I det praktiske Liv kan en Vare, efter hvilken Efterspørgselen stiger stærkere, end det disponible Materiale tillader, kun bevares imod at være tilstede i for ringe Forhold til Mængden af Købere derved, at Prisen sættes op, og Rodbertus' sociale Samfund vilde ikke være i Stand til at fastholde det rette Forhold mellem Forraad og Efterspørgsel, uden at benytte det samme Mittel. Heller ikke med Hensyn til de forskellige

Arbejderes Løn vil dette Samfund kunne undlade at regulere Tilgangen til de forskellige Erhverv paa den Maade, at det forhøjer Lønnen for de Arbejder, til hvilke Tilgangen er for knap, og nedsætter den, hvor Tilgangen er for rigelig. Men hermed bortfalder Muligheden af at gennemføre Rodbertus' Skema, som i Korthed gaar ud paa, at hver enkelt Arbejder erholder Bevis for det Antal Timer »Normalarbejde«, han har ydet, og gennem dette Bevis Ret til at købe en tilsvarende Mængde Varer, hvis Pris er sat lig med det Antal Timer Normalarbejde, som det har kostet at frembringe den.

Ser man bort fra den individuelle Ret til det fulde Arbejdsudbytte og holder sig til det almindelige, maa man erindre, at som Grundlag for Rodbertus' Fordelingsprincip ligger den Forudsætning, at den Mængde af Forbrugsgenstande, som hvert Aar staar til Samfundets Raadighed, nøjagtig svarer til den samlede Mængde af det i Aarets Løb ydede Arbejde. Cassel paaviser indgaaende, hvorledes dette kun slaar til i et fuldstændig stationært Samfund, og hvorledes ethvert samfundsmæssigt Fremskridt — af hvad Art dette end er — forstyrrer denne Ligevægt. I Særdeleshed vises det, hvorledes Fremskridtet kræver, at den Del af Samfundets Arbejde, der i et Aar anvendes paa saadanne Produktioner, hvis Resultat ikke umiddelbart kan forbruges i dets Helhed, maa blive større end hvad der svarer til den Sum af Forbrugsmidler, der i samme Tid fremkommer som Resultat af tidligere Aars Arbejde. Følgen heraf er, at det hele Arbejdsudbytte ikke kan fordeles blandt Samfundets Arbejdere, men at en Del maa forblive

hos Samfundet som Forøgelse af dettes Kapital. Hvorledes dette i Enkelthederne bevises, maa læses i Bogen, og kan ikke refereres i større Korthed, end det dér er fremstillet. I det hele kan en Anmeldelse jo kun paapege, hvad Bogen giver. Dennes Bevisførelse er overbevisende og indeholder, som foran bemærket, en grundigere Kritik af Rodbertus' System end meget af hvad der fra anden Side er fremkommet.

Derimod forekommer det mig, at Cassel har Tilbøjelighed til paa flere Punkter at føre Betydningen af sine Undersøgelser for vidt. Han baserer paa dem en Rentetheori, der efter hans Mening afviger væsentligt fra de herskende Rentetheorier, f. Ex. fra Böhm-Bawerks. I Kritiken af Enkeltheder i Böhms Hovedværk fremkommer Cassel med Bemærkninger, der rammer svage Punkter i dennes Udvikling; men som Helhed forekommer det mig, at Böhms Hovedsætning staar uanfægtet trods Kritiken. Denne Hovedsætning gaar som bekendt ud paa, at Kapitalrenten som Indkomst for den Kapitalbesiddende udelukkende beror paa, at et Varekvantum, der er disponibelt strax, vurderes højere end det samme Kvantum, naar det først staar til Raadighed paa et senere Tidspunkt. Cassel synes at mene, at hermed er kun en af de virkende Aarsager fremstillet, men Problemet ikke udtømt. Jeg tror i Modsætning hertil, at Böhm-Bawerk ved Opstilling heraf fuldt ud har begrundet Rentens Existens, og at Undersøgelsen af hvad der bidrager til at frembringe og forhøje Renten, og deriblandt ogsaa de af Cassel fremhævede Momenter, maa holdes indenfor det Spor, at man undersøger, hvorvidt disse Momenter paavirker denne Forskel

mellem Vurderingen af Nutids- og Fremtidsvarer. En Anmeldelses Ramme er for indskrænket til fuldt ud at dokumentere denne Opfattelse, og jeg maa nøjes med i største Korthed at holde mig til nogle Enkeltheder. Cassel viser, hvorledes Fremskridtet bringer det socialistiske Samfund til at tilbageholde en Del af Produktet fra Fordeling blandt Arbejderne, og hvorledes denne Del faar Formen af »dauerhafte Güter«, der danner Samfundets voxende Kapital. Den Produktionsdel, som paa denne Maade holdes tilbage fra Fordelingen, kan man — om man vil — betegne som Renten i det socialistiske Samfund. Men Forf. er ikke blind for, at dette dog ikke falder sammen med hvad man ellers forstaar ved Rente — den Indtægt, som uden Arbejde tilfalder Kapitalens Ejere, og vel at mærke tilfalder dem i en saadan Form, at de ikke behøver at opspare den i Form af »dauerhafte Güter«, men frit kan forbruge saa lidt eller saa meget deraf, som de vil. Han har selv opstillet nogle Regneexempler, gennem hvilke han udtrykkelig gør opmærksom paa Forskellen. Ogsaa i det ikke-socialistiske Samfund kan Fremskridtet kræve, at en voxende Del af Produktionen ikke forbruges, men fastgøres som Kapital. Men hermed synes Renteproblemet ikke at være løst. Problemet bliver derefter følgende: hvorfor giver denne nødvendige Opsparing Anledning til en Indtægt for de private Kapitalejere? og Svaret herpaa synes mig i Overensstemmelse med Böhm-Bawerks Theori at maatte være det, at der er Aarsager, der bevirker, at en Nutidsvare vurderes højere end en Fremtidsvare, blandt andre den, at Arbejderen som Regel

ikke er i Stand til at vente indtil hans Arbejde har givet sig Udslag i »reife Genussgüter«. Ifald Arbejdslønnen af andre Grunde var høj nok til, at Arbejderen selv ud af Lønnen kunde og vilde foretage de fornødne Opsparinger, vilde disse kunne foregaa uden at der tilfaldt Kapitalejerne Rente. Jo større Samfundets Evne til at producere Forbrugsfornødenheder er i Forhold til Befolkningens Antal, desto nærmere kommer man til dette Maal, uden at der derfor kan siges noget om, hvorvidt man nogensinde skulde kunne naa det. Forf. har Ret i sine Betragtninger over Befolkningsspørgsmaalet og den Fare for Arbejderklassen, der ligger i en for stærk Befolkningstilvæxt, men de forekommer mig i Virkeligheden at falde godt i Traad med Böhm-Bawerks Theori. — Heller ikke kan jeg være enig med Forfatteren i hans Kritik af Böhms Fremhæven af »Produktionsperiodens Forlængelse« som et renteforhøjende Moment. Han fremhæver i Modsætning dertil Produktionen af »dauerhafte Güter«. Efter min Opfattelse er enhver Produktion af saadanne Ting lig med en Forlængelse af Produktionsperioden. Naar jeg i Stedet for at bygge 100 Barakker, der kun kan vare ét Aar, anvender det samme Arbejde (eller en større Del deraf) paa at bygge et Hus med én Lejlighed, der kan vare i 100 Aar, saa har jeg skudt Nytten af Foretagendet et langt Stykke ud i Fremtiden. Jeg har til Fordel for Fremtiden formindsket Rigeligheden af Nutidsvaren: Husrum, og med andre Ord forlænget Produktionsperioden for denne Vare.

Ogsaa overfor de socialistiske Systemer synes det mig, at Cassel noget overvurderer Rækkevidden

af de Betragtninger, han fremfører. Han har tilfulde vist, hvorledes ingen socialistisk Ordning vil kunne bringe det derhen, at hele den Indtægt, som nu oppebæres af samtlige Samfundsklasser, vilde kunne fordeles blandt Arbejderne i Skikkelse af Forbrugs- genstande. Men hvormeget der under en saadan Ordning vilde falde i Arbejdernes Lod, er et meget vanskeligt Spørgsmaal at besvare. Det er sandsyn- ligt, at Cassel har Ret i, at den Del, der skulde opspares, vilde blive saa stor, at selv en ringe Frem- gang for den laveste Del af Arbejderklassen under en ligelig Fordeling vilde kunne føre til en Nedgang i den Indtægt, som de bedre stillede Arbejdere nu har; men for at kunne sige det med Bestemthed maatte der kræves en fyldigere Statistik end den, der har staaet til hans Raadighed. Bl. a. maatte der kræves et nøje Kendskab til hvor stor en Del af den aarlige Kapitalopsamling, der under de nu- værende Forhold skyldes de forskellige Samfunds- klasser.

Jeg har, som det er naturligt for en Kritiker, hovedsagelig dvælet ved de Punkter, angaaende hvilke jeg er uenig eller ikke fuldt enig med For- fatteren. Han beskæftiger sig jo med Problemer, der endnu stadig er staaende Stridsspørgsmaal, og det var ikke til at vente, at en Anmelder angaaende disse Spørgsmaal skulde være fuldt enig med den Bog, han anmelder. En saadan Uenighed berører jo imidlertid ikke Dommen om den videnskabelige Dygtighed, der lægger sig for Dagen i Bogen. Denne bærer paa hver Side Vidnesbyrd om den Alvor, hvormed dens Forfatter giver sig i Kast med de

Spørgsmaal, han behandler, om hans betydelige Kundskaber, hans udviklede kritiske Sans og hans Evne til at tumle med nationaløkonomiske Problemer. Den er vel egnet til at give Udlandet Agtelse for vore nordiske Landes Evne til at give vort Bidrag til den theoretiske Nationaløkonomis Udvikling.

E. Meyer.

Dr. Franz Oppenheimer. Das Bevölkerungsgesetz des T. R. Malthus und der neueren Nationalökonomie. Berlin—Bern. 1901.

Det foreliggende Arbejde er ikke det første Forsøg paa at gøre det af med den klassiske og den moderne Malthusianisme, og det bliver heller næppe det sidste. »Befolkningsloven« er et saa fundamentalt Dogme, den lukker — og aabner — saa mange Døre i den nationaløkonomiske Forsknings Bygning, den skærer saa mange Problemer af ved Roden, at dens Rigtighed bestandig maa prøves.

Forfatteren bemærker i sin Indledning, at den i videnskabelige Kredse herskende Mistillid til Arbejder med en lignende Tendens som dette er ganske berettiget, fordi Erfaringen hidtil har vist, at Kærnen i Malthus's Lære har formaaet at modstaa ethvert Angreb. Grunden hertil søger Forf. i en urigtig Taktik. Man har villet bekæmpe Befolkningsloven med Kendsgerninger, medens den rette Fremgangsmaade skulde være den, at tilspidse Argumenterne til et Bevis for, at Malthus's Lov gendriver sig selv.

Hvad man nuomstunder kalder Befolkningstheori opløser Forfatteren i tre ganske forskellige Theorier, som han bekæmper hver for sig: først den egentlige